

İslam'ı Düşünmek

Bir Dini Anlama Denemesi

Frank Griffel

Çeviri: Mücahid Kaya

alBaraka
Yayınları

FRANK GRİFFEL

Nienburg'da (Aşağı Saksonya) doğdu. Göttingen, Şam ve Berlin'de felsefe, Arapça ve İslam Çalışmaları eğitimi aldı. Felsefe doktorasını 1999 yılında Freie Universität Berlin'de tamamladı ve Beyrut'taki (Lübnan) Orient Enstitüsü'nde bir yıl süren çalışmalar yaptıktan sonra Yale Üniversitesi'nde (New Haven, Connecticut) yardımcı doçent olarak göreve başladı. Şu anda İslam Araştırmaları Profesörü olarak İslam düşünce tarihi dersleri vermektedir. Özellikle İslam kelamı ile Yunan felsefe geleneği arasındaki ilişkiyi ve İslam düşünürlerinin sömürgecilğe ve moderniteye karşı tutumlarını inceleyen Griffel, 2003-2004 yılları arasında Institute for Advanced Study (Princeton, ABD), 2007'de Carnegie Scholar'ın mensubuydu. 2011'de İran'da "Yılın Kitabı" ödülüne layık görülen Griffel, 2015'te ise Alexander von Humboldt Vakfı'nın "Friedrich Wilhelm Bessel" ödülünü kazandı.

MÜCAHİD KAYA

1990 yılında Berlin'de doğdu. 2010 yılına kadar Almanya'da okudu ve çalıştı. 2015'te Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans eğitimini tamamladı. 2018 yılında İstanbul Üniversitesi Hadis ana bilim dalında yüksek lisans derecesini aldı. Şu anda aynı üniversitede Hadis ana bilim dalında doktora çalışmalarını sürdürmektedir. İlgi alanları arasında, 19. yüzyıl Alman oryantalistlerin sünnete dair iddiaları ve çalışmaları ile ilk dönem hadis araştırmaları bulunmaktadır. Almancanın yanı sıra İngilizce ve Arapça bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ.....	7
BİRİNCİ BÖLÜM	
İslam Çiçek Açan Bir Deve Dikeni midir?.....	11
İKİNCİ BÖLÜM	
Modernite – ve İslam Moderniteye Nasıl Yaklaştı?.....	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
İslam Kültüründe Bir Çöküş Yaşandı mı?	39
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Tamamen Farklı Bir Felsefe	53
BEŞİNCİ BÖLÜM	
Müphemlik, Sentez ve İlerlemede Eksiklik.....	65
ALTINCI BÖLÜM	
Fundamentalizm ve... Sömürgecilik	83
KAYNAKÇA.....	101
İNDEKS.....	105

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

İslam, Almanya dâhil olmak üzere Orta Avrupa'daki pek çok insan için hem bilinen hem de bilinmeyen bir olgudur. Küreselleşen dünyamızda her gün haber bültenlerinde İslam ile yakından ilişkili haberler yayımlanmaktadır. Ulusal ve uluslararası haberciliğimiz özellikle çatışmalar, şiddet ve savaşlar tarafından yönlendirildiği için medyada İslam ile ilişkilendirilen bu gibi durumlar, Orta Avrupa'daki çoğu insanda genellikle korku oluşturmaktadır. Orta Doğu'da bombalar patlamaktadır. İslam'a yakınlığı ile bilinen siyasi hareketler saldırılar düzenlemekte, meydanlarda gösteriler yapmakta ya da sadece seçimleri kazanmaktadırlar. Göç hareketleri gittikçe daha çok Müslümanı, çoğu zaman içinde yaşadıkları topluma uyum sağlayamadıkları Orta Avrupa'ya sürüklemektedir. Fransadaki başörtüsü tartışması, bize Orta Avrupa'da var olan değerler üzerindeki değişikliklerin halkları yeni zorluklarla karşı karşıya bırakacağını göstermektedir. Bütün bunlar bazı Orta Avrupalılar tarafından tehdit olarak algılanmaktadır.

Yani [Avrupalılar] İslam'ı bildiklerini iddia etmektedirler. O insanların Müslüman komşuları ve arkadaşları vardır; aynı şekilde çocuklarının da okulda İslam hakkında bilgi edinebilecekleri Müslüman sınıf arkadaşları vardır. Buna karşın, aynı zamanda Orta Avrupa'daki pek çok insan İslam hakkında gerçek anlamda çok az şey bildiklerinin farkındadır. İslam, dinî öğretileri belirleyen bir kilisenin olduğu Hristiyanlık gibi bir din midir? İslam'da Papalık gibi bir kurum söz konusu mudur? İslam'ın kutsal kitabı Kur'an, İncil gibi öğretici kıssaların ve ilginç hikâyelerin yer aldığı bir kitap mıdır? Ve İslam Hristiyanlıktan farklı ise aslında nasıl bir dindir?

Bu küçük kitap ile özellikle son soruya cevap vermeye çalıştım: İslam nasıl bir dindir? Türkçe bir kelime olan "*din*", kökeni Arapçaya dayanan ve Kur'an'da da geçen eski bir İslami kavramdır. Orta Avrupa dillerinde *din* kelimesi (yani İngilizcedeki "*religion*" ya da Almandaki "*Religion*") oldukça yenidir ve yaklaşık dört yüz yıldır kullanılmaktadır. Bu kavram, Amerika'nın ve de Atlantika'nın sair bölgelerinin Avrupa tarafından keşfedilmesinden sonra tedavüle girmiştir. Yaklaşık 1500'den itibaren Avrupa, başka dinlerin de var olduğunun ve dinlerin Orta Çağ'dan beri aşına olunan sadece bu üç ya da dört dinden (Hristiyanlık, Yahudilik ve İslam) ibaret olmadığını farkına varmıştır. Buna karşın, bu yabancı dinler [Avrupalılarca] kendi dinlerinden türetilen bir kalıba göre anlaşılmaya çalışılmıştır. Orta Avrupalılar, Avrupa dışı dinleri tasvir ettiklerinde ya müesseselere (Hristiyan Kilisesi gibi) ya da kutsal metinlere odaklanmışlardır. Hristiyanlıkla bu

iki noktada ayrılan dinler çoğu zaman değersiz olarak gösterilmiştir.

Bu son zikredilen durum çoğu zaman Orta Avrupa'da İslam hakkında pek çok malumat toplanmasına vesile olsa da İslam her zaman hakkıyla anlaşılammıştır. Bugün de aynı durum söz konusudur. Bu sebeple İslam, çoğu Orta Avrupalı için hem bilinen hem de bilinmeyen bir olgu olarak kalmaktadır. Kitabımda İslam'ın bilinmeyenleri üzerine düşünmeye çalıştım. Kısaca ele aldığım her altı bölümde de açık bir şekilde bilineni ifade edip ondan bilinmeyeni ortaya çıkaran farklı yönleri göstermeyi hedefledim. Bu kitap okurlarını İslam'ın beklenmedik alanlarına, önce Lev Tolstoy'un kısa öyküsüne, ardından Kahire şehrine ve 1798 yazındaki Fransız işgaline, son olarak da İslam felsefe tarihine ve de 1277'de Paris'teki "çifte hakikat" fikrinin yargılanmasına götürmektedir. Son bölümde, günümüz dünyasını belirleyen göç hareketlerini bir sinema filminin merceğinden göstermeye çalıştım.

Bütün bunlar İslam hakkında düşünmeye sevk eden faktörlerdir. İslam'a dair pek çok şeyi bildiğini düşünen okurlar da bu kitapta daha önce hiç karşılaşmadıkları pek çok yeni şey bulacaktır. *İslam'ı Düşünmek*, İslam'daki hem bilinen hem de bilinmeyen hakkında düşünmeyi amaçlamaktadır.

Frank Griffel
New Haven (USA), Ekim 2020

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM ÇİÇEK AÇAN BİR DEVE DİKENİ MİDİR?

Hacı Murat, yazarı Lev Tolstoy'un (1828–1910) 1910'da eşi ve çocukları ile aralarında geçen bir tartışmadan sonra Moskova'nın 200 kilometre güneyinde bulunan Jasnaya Polyana'daki aile malikânesinden ayrıldığında yanında taşıdığı romanın adıdır. Tolstoy birkaç gün sonra, yaklaşık bir günlük uzaklıktaki tren istasyonuna yaptığı yolculuğun yol açtığı yorgunluğun da tesiriyle zayıf düşüp vefat etmiştir.

Hacı Murat'ın konusu, ihtiyar Tolstoy'u gençlik yıllarına geri götürüyordu. Tolstoy, imtiyaz sahibi bir aristokrat ailenin çocuğu olarak Jasnaya Polyana'da dünyaya gelmiş ve kiliseden çok daha fazla sayıda camiye sahip olan Kazan'da büyümüşü. Kazan'daki üniversitede Doğu Dilleri bölümüne kaydolmuştu. Kazan, bugün Rusya'nın ağırlıklı olarak Müslüman nüfusunun yaşadığı Tataristan'ın başkentidir. 19. yüzyılın sonlarına doğru Kazan, Ruslar

için Arap, Fars ve Türk filolojisinin merkezi hâline gelmiştir. Tolstoy da bir yıla yakın, Doğu Dilleri araştırmalarının yoğun olarak yer aldığı bu bölgede çeşitli çalışmalar yürütmüştür. İslam'ı esrarengiz ve kendi sınırları için tehdit gören Rusya ve Avrupa'daki çağdaşlarının aksine, Tolstoy en azından İslam hakkında sarıh bir fikre sahipti. Tolstoy, *Hacı Murat* romanı ile esasen Avrupa'nın Müslümanlarla olan çatışmasının tarihini yazmıştır.

Rusya'da bu çatışma bugün olduğu gibi her şeyden önce Kafkasya'da gerçekleşti. 18. yüzyılın başından itibaren emperyal Rusya, Kafkasya bölgesini boyun eğdirmeye çalışmaktaydı. Ancak özellikle Çeçen ve Avar Müslümanlarının şiddetli direnişi ile karşılaştı. Rus yayılcılığı, İslami bir askerî kardeşlik anlayışına sahip "Müridizm" in doğmasına neden oldu. **Müridler** tüm Kafkasya'yı etkisi altına alan dinî bir ıslah hareketiydi. Tolstoy, şarkiyat bölümü ve ardından hukuk fakültesinde başarısız olduktan sonra, 1851'de, 23 yaşındayken Kafkasya'ya gitti ve ertesi yıl orada bulunan topçu alayı için gönüllü oldu. Rusların, kadınları ve çocukları kendi kayıplarına misilleme olarak öldürmekten çekinmeyen tavrı ve geriye kalan her şeyi talan etme stratejisi, Tolstoy tarafından hayatı boyunca çeşitli anlatılarında kınandı. *Hacı Murat* bunların sonucusuydu ve ancak ölümünden sonra yayımlandı.

Romanda Hacı Murat'ın hayatı ve özellikle ölümü ele alınmıştır. Cesareti ve gaddarlığı ile ün salmış Müridlerin lideri olan Hacı Murat, 1851'de düşman safına geçmiş fakat Rus ordusunun bürokrasisi onu hayal kırıklığına uğrattığı için dağlara geri dönmek istediğinde öl-